

УДК 35.088.6:004

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-3-7-13>

Сергій ВАЩЕНКО,

*викладач кафедри публічного управління та адміністрування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Sergey VASHCHENKO,

*Lecturer at the Department of Public Management and Administration
of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9966-3220>

serhio902@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

THEORETICAL PRINCIPLES OF DIGITAL COMPETENCE DEVELOPMENT AMONG CIVIL SERVANTS IN UKRAINE

***Анотація.** У статті розглядається вагомість для державних службовців формування та розвитку цифрової компетентності для якісного надання державних послуг громадянам. Вони повинні постійно навчатися (підвищувати кваліфікацію), використовувати електронні інструменти для підвищення своєї компетентності, що своєю чергою підвищить якість забезпечення надання державних послуг.*

За останні роки Україна розробила нормативно-правову базу, що дозволяє перехід на електронний документообіг, що своєю чергою не лише підвищить ефективність державних установ, а й пришвидшить інтеграцію у світовому просторі.

Інформаційна грамотність, медіаграмотність та інші основні цифрові навички необхідні для роботи державних службовців. Це пов'язано зі стрімкою діджиталізацією економіки та переходом від офлайн до онлайн у секторі державного управління.

Сучасні вимоги до цифрової компетентності державних службовців актуалізовані впровадженням моделі електронного урядування, вимагають формування нової цифрової культури серед державних службовців. Ця культура призведе до розширення повноважень, мислення та навичок.

Цифрова компетентність – це не лише вміння користуватися смартфонами, планшетами, комп'ютерами та іншими технічними пристроями на роботі, а й здатність уникати небезпек у цифровому просторі, зберігати конфіденційні дані, ефективно впроваджувати електронні сервіси для громадян та розв'язувати проблеми за допомогою цифрових технологій.

Також в даній статті розкриваються питання теоретичних і прикладних аспектів розвитку цифрової компетентності державних службовців у системі безперервної освіти для врахування загальних та індивідуальних потреб фахівців у професійному розвитку та їхні можливості для особистісного розвитку на основі використання інноваційних форм і методів навчання.

***Ключові слова:** цифровізація, компетенції, цифрова компетентність, державний службовець, цифрові навички, фахова підготовка.*

Annotation. *The article analyses the importance of the formation and development of digital competence for civil servants to provide quality public services to citizens, so they should constantly learn (improve their skills) to use electronic tools to increase their competence, which in turn will improve the quality of public service provision.*

In recent years, Ukraine has developed a regulatory framework that allows the transition to electronic document management, which in turn will not only increase the efficiency of government agencies but also accelerate integration into the global space.

Information competence, media skills and others as the main digital skills required for civil servants. This is due to the rapid digitalisation of the economy and the transition from offline to online in the public administration sector.

Modern requirements for the digital competence of civil servants, updated by the introduction of the e-government model, require the formation of a new digital culture among civil servants. This culture will lead to the expansion of powers, thinking and skills.

Digital competence is not only the ability to use smartphones, tablets, computers and other technological devices at work, but also the ability to avoid dangers in the digital space, store confidential data, effectively implement electronic services for citizens and solve problems using digital technologies.

This article also covers the issue of theoretical and applied aspects of the development of digital competence of civil servants in the system of continuing education to take into account the general and individual needs of specialists in professional development and have opportunities for personal development through the use of innovative forms and methods of teaching.

Key words: *digitalisation, competences, digital competence, civil servant, digital skills, professional training.*

Постановка проблеми. Цифрова трансформація Української держави вимагає активного розвитку цифрової компетентності державних службовців, що потребує від них належних навичок.

Наприклад, у зв'язку з децентралізацією змінилися підходи до реалізації права на соціальний захист мешканцями територіальних громад. На даний час опрацювання заяв громадян на отримання різних видів соціальної допомоги (пільг, субсидій та компенсацій) відбувається переважно в електронному вигляді, а це означає, що державні службовці повинні володіти відповідними навичками.

На сьогодні якість надання державних послуг залежить не лише від розвитку інформаційної інфраструктури, тобто цифрових інструментів, а й від цифрової компетентності державного службовця.

За останні кілька років у нашій країні було багато зроблено для збільшення використання громадянами електронних адміністративних та публічних електронних послуг. 23 серпня 2021 р. Україна зробила крок до побудови цифрової держави та безпаперової економіки, ставши першою країною у світі, яка надала цифровому паспорту таку ж юридичну силу, як і фізичному паспорту, а з вересня 2021 р. Україна розпочала входження в режим «без паперу» – державні органи не мають права вимагати паперові документи, якщо необхідна інформація вже є в реєстрах [4]. Усе вищезазначене вимагає формування та якісного вдосконалення цифрової компетентності в державних службовців та ставить вимоги до навчання майбутніх фахівців державної служби та підвищення їхньої кваліфікації шляхом постійного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку цифрових компетенцій, питання навчання та підвищення кваліфікації державних службовців, виокремлення цифрових компетенцій у тому числі державних службовців аналізують українські та закордонні вчені, зокрема: К. Копняк, В. Покинйчереда, О. Фендьо, В. Фостікова. Водночас

відсутні системні дослідження виокремлення теоретичних засад формування цифрових компетентностей державних службовців в Україні.

Метою даної статті є системний аналіз теоретичних засад формування цифрових компетентностей державних службовців в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нинішній період суспільного розвитку характеризується всебічним і масовим впровадженням засобів інформаційних технологій, орієнтованих на збір, обробку, зберігання, передачу та поширення інформації в усіх сферах діяльності суспільства. Інформація є найважливішим стратегічним ресурсом, а технології роботи з інформацією виступають особливістю адміністративної системи в забезпеченні взаємодії між громадянами, бізнесом та державними органами. Тому перенесення багатьох функцій в інформаційний простір підвищує якість державного управління, але для забезпечення застосування цих можливостей потрібні високоосвічені кадри [9, с. 133].

«Цифрова компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яка динамічно поєднує знання, уміння, навички та ставлення щодо використання цифрових технологій для спілкування, власного розвитку, навчання, роботи, участі в суспільному житті, відповідно до сфери компетенцій, належним чином (безпечно, творчо, критично, відповідально, етично). Цифрова компетентність дозволяє виконувати комплексні завдання у цифровому середовищі, на відміну від цифрової навички, яка означає спроможність виконувати певну дію з використанням цифрових технологій впевнено з належною точністю і швидкістю, яка з часом стає автоматичною» [6, с. 52–53].

«Компетенція у сфері цифрових технологій повинна сприйматися не лише як знання, що мають відношення до технічних навичок, але й як знання, більшою мірою зосереджені на когнітивних, соціальних та емоційних аспектах роботи і життя в цифровому середовищі. Цифрова компетентність – багатогранний еволюціонуючий процес, що постійно змінюється при появі нових технологій» [3, с. 6].

Водночас цифрова компетентність, яка вимагається від державних службовців, не означає, що всі вони повинні бути дизайнерами чи програмістами [9, с. 135]

Міністерство цифрової трансформації України та Національне агентство України з питань державної служби підписали меморандум, в якому погодились про співпрацю у сфері формування та розвитку цифрових компетентностей публічних службовців [5], відповідно до неї цифрову грамотність додано до вимог управління організацією роботи та персоналом і до переліку потреб у професійному навчанні, який визначається під час визначення результатів виконання завдань державним службовцем.

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 6.02.2019 р. № 106 було затверджено Положення «Про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад», останні зміни були внесені 30.12.2022 р. № 1494 [7], в якому зазначалася необхідність набуття та постійного оновлення професійних навичок (шляхом проходження учасниками навчання відповідних освітньо-професійних програм, програм підвищення кваліфікації, стажування та самоосвіти) державних службовців, які необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності.

3 березня 2021 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 р. [1]. Це має сприяти підвищенню рівня цифрової грамотності, формуванню та розвитку цифрової компетентності державних службовців, удосконаленню процесу оцінювання та вимог до цифрової компетентності кандидатів на державну службу, розробці навчальних курсів, тренінгів та іспитів для державних службовців з питань цифрової грамотності; запровадженню єдиного підходу до змісту, формату та методів підвищення кваліфікації державних службовців з питань цифрової грамотності та наданню методичної підтримки конкурсним комісіям в оцінюванні рівня цифрової грамотності.

Розглянемо рівні оцінювання цифрової компетентності, якими повинні володіти

громадяни для виконання певних функцій, залежно від посади та завдань (табл. 1).

Таблиця 1.

Рівні володіння цифровими компетентностями [6, с. 11]

Рівні володіння	Складність завдань	Автономність роботи	Пізнавальний домен	
Базовий	A1	Прості завдання	З керівником	Запам'ятовування
	A2	Прості завдання	Самостійно, або з керівником за необхідності	Запам'ятовування
Середній	B1	Чітко визначені і шаблонні завдання, прості проблеми	Самостійно	Розуміння
	B2	Завдання та чітко визначені нешаблонні проблеми	Самостійно і відповідно до власних потреб	Розуміння
Високий	C1	Завдання та проблеми різного ступеня складності	Керує роботою інших користувачів	Застосування та оцінювання
	C2	Складні завдання з обмеженим колом можливих рішень	Інтегрований внесок у професійну практику та керування іншими користувачами	Оцінювання та творчість

«Досліджуючи структуру цифрової компетентності державних службовців, можна виокремити три основні групи компетенцій:

- 1) загальні;
- 2) професійні;
- 3) комплементарні.

Перша група компетенцій передбачає прості цифрові навички та вміння, наприклад, користування Інтернетом, сканування та розпізнавання документів, використання стандартних офісних програм для виконання поточних завдань тощо.

Друга група пов'язана з оперуванням та навіть створенням різноманітного цифрового контенту, наприклад, вебсторінок, чат-ботів, каналів та спільнот у месенджерах, налаштування і використання систем електронного документообігу та ведення електронних архівів, нагромадження хмарних даних тощо.

Третя група компетенцій передбачає опанування навичками, які допомагають у процесі виконання нових завдань, наприклад, бізнес-планування, розвитку соціальних мереж для підтримки цифрових комунікацій в громадах. Сюди ж віднесемо навички використання даних для моделювання та підтримки соціальної політики держави, оцінки впливу та аналізу даних щодо соціального забезпечення громадян тощо. Крім того, державні службовці повинні навчитися управляти проектами, а також вміти взаємодіяти з громадянами за допомогою електронних інструментів» [2].

Водночас враховуючи європейські освітні стандарти та вимоги Болонської системи освіти, реформування потребує система підвищення кваліфікації державних службовців. Налагоджуючи систему підготовки кадрів, варто приділити належну увагу питанню підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, мотивуючи самоосвіту, самоорганізацію та самонавчання [8, с. 239].

Розвитку зазначених вище цифрових компетенцій майбутніх державних службовців сприятиме запровадження в програми підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» у закладах вищої освіти України таких обов'язкових навчальних компонентів, як «Офісні комп'ютерні технології», «Інформаційно-комунікаційне забезпечення соціальної сфери», «Цифрові комунікації в громадах», «Цифрове урядування», «Електронний документообіг в публічному управлінні» тощо.

Використання в процесі професійної підготовки майбутніх державних службовців різноманітних загальнодоступних онлайн-засобів та інтернет-ресурсів дає можливість сформувати такі необхідні в сучасному суспільстві цифрові навички, як:

- інформаційна грамотність – вміння шукати інформацію, порівнювати різні джерела, розпізнавати потрібну інформацію;
- медійна грамотність – здатність розпізнавати і використовувати різні типи медіаресурсів;
- організаційна грамотність – здатність планувати свій час і час групи; розуміння взаємозв'язків, які існують між людьми, групами, організаціями;
- комунікативна грамотність – навички ефективного спілкування та співпраці;
- продуктивна грамотність – здатність до створення якісних продуктів, використання адекватних засобів планування [2].

З метою формування цифрової компетентності здобувачі закладів вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» повинні розуміти, що цифрова компетентність визначає здатність фахівця до застосування цифрових технологій для інформаційної діяльності в публічному просторі та особистому спілкуванні відповідно до європейських стандартів. Навчання державних службовців в Україні має на меті формування у них професійної мобільності, європейських цінностей та розуміння спільних принципів європейського адміністративного простору [8, с. 239].

Задля підвищення кваліфікації державних службовців можна рекомендувати проходження курсів на відкритих платформах, з метою опанування сучасними професійними компетентностями та визначення рівня цифрової грамотності. Наприклад, на порталі «Дія. Цифрова освіта» (<https://osvita.diia.gov.ua/>) або на платформі U-LEARN (<https://u-learn.org.ua/>).

На сьогодні, відповідно до адаптованої українськими експертами рамки цифрових компетентностей для громадян України DigComp 2.1, розроблено декілька національних тестів «Цифрограм» на визначення цифрової грамотності громадян:

- Цифрограм 1.0 для громадян;
- Цифрограм 2.0 для громадян;
- Цифрограм для державних службовців;
- Цифрограм для медичних працівників;
- ICDL Український цифровий громадянин;
- Цифрограм для вчителів [2].

Кожен з них містить 90 запитань, а результати тесту оцінюються на трьох базових рівнях та шести підрівнях, наведених у Табл. 1. Після проходження тесту кожен кандидат отримує електронний сертифікат, який засвідчує його загальний рівень цифрової грамотності, загальну кількість набраних балів та кількість балів, набраних у кожній з шести сфер компетенцій.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави зазначити, що на сьогодні у нормативно-правових документах не визначені вимоги щодо віднесення до ключових компетенцій державних службовців цифрових компетенцій. Разом з тим, активний розвиток електронного урядування, запровадження в життя суспільства цифрових технологій вимагає від державних службовців бути обізнаними у сфері цифровізації.

Крім того, на сьогодні потребує удосконалення стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» щодо потреби постійного розвитку цифрових компетенцій фахівців у сфері публічного управління та адміністрування. Тому потрібно постійно покращувати програми професійного навчання державних службовців, що враховують загальні та індивідуальні потреби фахівців у професійному зростанні, базуються на використанні інноваційних форм та методів підготовки, забезпечують можливість особистісного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Кабмін схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku>.
2. Копняк К.В., Покинйчереда В.В. Формування цифрової компетентності державних службовців у процесі фахової підготовки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 10. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.10.31.
3. Куйбіда В.С., Петроє О.М., Федулова Л.І., Андросчук Г.О. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 28 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf>.
4. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України: офіційний сайт. Новини. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mikhaylo-fedorov-ukraina-persha-derzhava-svitu-v-yakiy-tsifrovi-pasporti-u-smartfoni-stali-povnimi-yuridichnimi-analogami-zvichaynikh-dokumentiv>.
5. Мінцифри і НАДС розвиватимуть цифрові компетентності публічних службовців. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-i-nads-rozvivatimut-cifrovi-kompetentnosti-publichnikh-sluzhbovciv>.
6. Опис рамки цифрової компетентності для громадян України DigCompUA for Citizens 2.1. Міністерство цифрової трансформації. 2021. 56 с. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.
7. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text>.
8. Фендьо О.М. Підвищення рівня професійної та цифрової компетентності державних службовців у системі безперервного професійного навчання. Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти. VII Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю 27 квітня 2021 р. С. 237–240. DOI: 10.18372/2786-5487.1.15876.
9. Фостікова В. Сучасні вимоги до цифрових компетентностей державних службовців. *Аспекти державного управління*. 2020. Т. 8. Спецвип. №1. С. 133–135. DOI: doi.org/10.15421/152061.

REFERENCES

1. Kabmin skhvalyv Kontseptsiiu rozvytku tsyfrovikh kompetentnostei do 2025 roku [he Cabinet of Ministers approved the Concept for the development of digital competences until 2025]. *thedigital.gov.ua*. Retrieved from <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku> [in Ukrainian].
2. Kopniak, K.V., & Pokynchereda, V.V. (2021). Formuvannia tsyfrovoi kompetentnosti derzhavnykh sluzhbovtsiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. [Formation of digital competence of civil servants in the process of professional training] *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 10. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.10.31 [in Ukrainian].
3. Kuibida, V.S., Petroie, O.M., Fedulova, L.I., & Androshchuk, H.O. (2019). Tsyfrovi kompetentsii yak umova formuvannia yakosti liudskoho kapitalu [Digital competences as a condition for the formation of the quality of human capital]. Kyiv: NADU. *academy.gov.ua*. Retrieved from <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf> [in Ukrainian].
4. Ministerstvo ta Komitet tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: ofitsiinyi sait. Novyny [Ministry and Committee of Digital Transformation of Ukraine: official website. News]. *thedigital.gov.ua*.

Retrieved from <https://thedigital.gov.ua/news/mikhaylo-fedorov-ukraina-persha-derzhava-svitu-v-yakiy-tsifrovi-pasporti-u-smartfoni-stali-povnimi-yuridichnimi-analogami-zvichaynikh-dokumentiv> [in Ukrainian].

5. Mintsyfry i NADS rozvyvatymut tsyfrovi kompetentnosti publichnykh sluzhbovtsiv [The Ministry of Digital Affairs and the NADS will develop the digital competences of public servants]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-i-nads-rozvivatimut-cifrovi-kompetentnosti-publichnykh-sluzhbovtsiv> [in Ukrainian].

6. Opys ramky tsyfrovoi kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy DigCompUA for Citizens 2.1. [Description of the digital competence framework for citizens of Ukraine DigCompUA for Citizens 2.1]. Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii – Ministry of Digital Transformation. *thedigital.gov.ua*. Retrieved from https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro systemu profesiinoho navchannia derzhavnykh sluzhbovtsiv, holiv mistsevykh derzhavnykh administratsii, yikh pershykh zastupnykiv ta zastupnykiv, posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia ta deputativ mistsevykh rad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.02.2019 r. № 106 [On the approval of the Regulation on the system of professional training of civil servants, heads of local state administrations, their first deputies and deputies, officials of local self-government and deputies of local councils: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from February 6, 2019 № 106]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. Fendo, O.M. (2021). Pidvyshchennia rivnia profesiinoi ta tsyfrovoi kompetentnosti derzhavnykh sluzhbovtsiv u systemi bezperervnoho profesiinoho navchannia [Increasing the level of professional and digital competence of civil servants in the system of continuous professional training]. Proceedings from VII Vseukrayins'ka naukovo-praktychna konferentsiya za mizhnarodnoyu uchastyu «Aktualni problemy v systemi osvity: zaklad zahalnoi serednoi osvity – douniversytetska pidhotovka – zaklad vyshchoi osvity» – *The Seventh All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation «Actual problems in the education system: institution of general secondary education – pre-university training – institution of higher education»*. (pp. 237–240). DOI: 10.18372/2786-5487.1.15876 [in Ukrainian].

9. Fostikova, V. (2020). Suchasni vymohy do tsyfrovyykh kompetentnostei derzhavnykh sluzhbovtsiv [Modern requirements for digital competencies of civil servants]. *Aspekty derzhavnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, 8, 1, 133–135. DOI: doi.org/10.15421/152061 [in Ukrainian].

Подано до редакції 5.04.2023 р.
Прийнято до друку 11.05.2023 р.